

Ба 25682

6

3

391
8р.

Ба 25682

6

3

391
8р.

116 9926

30

Ба 25682

AD

Б
Б7 25682
ИВ. 1953 г.

МЭМОРЫЯ

прэстаўнікаў Беларусі на III-ей Канфэрэнцыі народаў.

(Летась, 1916-га г., у чэрвені месяцы, адбылася Швайцарыі III-я Канфэрэнцыя Нацыяў, на каторай прэстаўнікі беларусаў падалі вось якую Мэморыю, або дэкларацыю, друкаваную на французку у Лёзаны 27-га чэрвеня.)

Тэрыторыя, на якой жывуць Беларусы, на захадзі гранічыць с краем латышскім, Літваю і Польшаю, на поўдні—з Украінаю, на ўсходзі і поўначы—з Вялікарусамі. Найдаўжэйшая граніца—гэта граніца з Украінай, яна становіць трэцюю часць усеі гранічнай лініі, найкарацейшая — с Польшай. Паўднёвая граніца Беларусі праходзіць на поўнач Брэста-Літоўскага, удоўж балот Прыпяці, аж да Чарнігава; ад гэтага места [гораду] простаі ліняю на поўнач аж да Ржэва і на поўнач ад Ржэва крывою ліняю [да Рэжыцы] ламанаю лініяй праз Дзвінск аж да Брэсту-Літоўскага. У сярэдзіні гэтай лініі агульнай масай жыве каля васьмі мільёнаў Беларусаў.

25. 11. 4. 2009

6.

Беларусы вядуць свой род ад старынных плямёнаў Крывічоў і Дрэговічоў, к IX-му сталеццю арганізаваных ў адну дзяржаву готскімі легіёнамі, прыйшоўшымі з Скандзінавіі. Латышы, паўночныя суседзі Беларусаў, дагэтуль называюць іх Крывічамі—«Kriwoi», а Літоўцы клічуць іх Готамі—«Gudai».

Ад IX-га веку да XIII-га гісторыя Беларусі—гэта працяг зыдлых войнаў ў абарону свае незалежнасці проціў [рэшту рускіх [княжства Кіева—Украінскага, Наўгародскага і інш.]

Гэтая гіганцкая барацьба змусіла царэшці княжства Крывіцка Беларуска мала-памалу, але добравольна злучыцца з Літвоею. Ад XIII-га веку да другой палавіны XVI-га Беларусаў, злучаным з Украінцамі і Літоўцамі, удалося стварыць магутную дзяржаву, вядомую ў гісторыі пад назвай Вялікага Княжства Літоўска-Рускага. Язык беларускі быў языком адміністрацыі вялікіх княжстваў: па-беларуску пісаліся усе афіцыйныя і судовыя дакумэнты, адміністрацыйныя акты, законы і дэталісы княжства.

У канцы XVI сталецця, ў 1569 гаду, упаўнаважныя народаў Беларускага, Украінскага і Літоўскага падпісалі на Люблінскім Соймі унію (злучэнне) з Польшай. Па Люблінскаму трактату абедззве дзяржавы, Беларусь-Літва і Польша злучаюцца ў адну рэспубліку на падставі роўнасці, кожны край захоўвае сваё войска, свае фінансы, сваё судовае і мяйсцовае упраўленне, але з супольным соймам для абедзвёх старон.

У канцы XVIII-га сталецця злучаная польска-літоўска-беларуская рэспубліка, вядомая пад агульным

пазваннем «Рэчпаспалітая», была зніштожэна, яна была падзелена паміж суседнімі дзяржавамі: Прусіей, Аўстрыей і Расіей. Беларусь была цалкам прылучана да Расіі у 1793-ім гаду, на mocy згоды, падпісанай у Гродні. Згоду гэтую падпісала царыца Катарына II у сваім і насьледнікаў імені: яна абецалася захаваць на вечныя часы ў прылучаных да Расіі землях беларускіх вольнасьць сумленьня, нярушымасьць магнацкай духоўных і сьвецкіх і грамадзянскую волю павэдлуг старых звычаяў і прывілеяў. Але беда, што урачыстым абецанкам гэтым, наданым народу Беларускаму, не давялося быць датрыманымі, бо Расія зусім ня думала спаўняць тое, што яна абецала. Праўдзівыя мэты царыцы ў адносінах да Беларусаў можна бачыць у яе лісьце да графа Разумоўскага; там яна гавора аб патрэбі паступовай русіфікацыі. На другі год па прылучэньні Беларусі да Расіі пачаліся прасьледаваньня і агранічэньня проці Беларусаў. У 1795-м годзі пашырылі на Беларусь моц закону, выданнага Пятром I у 1720 годзі для Украіны, і забаранілі друкаваць у краёвай мові Пісьма Сьвятое і рэлігійныя кніжкі. Прасьледаваньня нацыанальнай царквы уніяцкай павялічыліся, царкоўныя магнацкі былі канфіскаваны, кляштары зачынялі, кніжкі царкоўныя палілі, духаўнікоў уніяцкіх каралі, верных сілаю наварочвалі на праваслаўе і т. д. і т. д.

Полацкі сабор 1839-га году давяршыў усё, што да яго рабілося: рускія біскупы абвясцілі, што царква уніяцкая зноў злучылася с праваслаўнаю. Цар Мікалай I ў сваім маніфэсьці 1839-га году абвясціў грэцка-каталіцкую (уніяцкую) веру не істнуючай і зацьвердзіў

наварненне ўсіх уніятаў да царквы праваслаўнай. У гэтым жа самым часі ён выдаў наказ, забараняючы ужыванне беларускай мовы.

Народ Беларускаі сапраціўляўся гэтаму прымусоваму з'яднанню з царквой праваслаўнай. Збройнай сілай і карацельнымі экспедыцыямі з рускіх казакаў ўвадзілі праваслаўе на Беларусь. Прылучэнне уніятаў да казённай царквы цягнулося ад 1820-га да 1905-га году. Кроў мучэнікаў «возсоединенных любовію» пачырваніла зямельку беларускую і сцягі Сібіру. Пераробка уніяцкіх царкваў адбывалася с крывавымі бойкамі; над селянамі, упорна бараніўшымі веру бацькоў сваіх, нешчадна здзекаваліся дзікія банды казакаў, праліваўшых кроў верных і ксяндзоў грэцка-каталіцкіх (зусім так сама, як гэта было і на Украіні, ў краю Холмскім).

У тым самым часі, каб абрусіць Беларусаў, расійскі урад напоўніў край маскоўскімі чыноўнікамі і папамі, каторым Сынод і дагэтуль плаціць падвойное «жалованьне,» як місіанэрам. Лічба школаў, пачынаючы ад 1840 г., зменьшылася на чвэрць. Прыгон [няволя] селян асабліва змоцнены быў на Беларусі: селянін быў прыкуты да зямлі, і нан атрымаў права караць падданага і нават ссылаць яго ў Сібір. Мясцовыя ўласьці, тлумачучы па свайму і пашыраючы на Беларусь указ Петра I, выданы ў 1720-м годзі, не дазвалялі друкаваць ні воднай кніжкі ў роднай мові. Ад 1793-га да 1905-га г. знаходзім толькі два выданьня беларускія, — гэта два катэхізмы*]. Толькі ў 1905-м годзі

*) У 50-х і 60-х гадох друкаваліся дзівікаю ў Міску, у Вейліна, беларускія творы Марцінавіча, як польскія

Беларусы, як і усе іншыя народнасці, атрымалі права друкаваць у роднай мові усё, што хочаш. Ня глядзючы па 110-летні ўціск, вісеўшы над нацыянальным пачуццём Беларусаў, пры паяўленьні першага беларускага часопісу шмат сьвядомых беларусаў адклікнуліся на яго прызыў. Праз 10 год, значыць да 1915 г. Беларусь здалела стварыць сабе пісьменства, выказаць таленты паэтыцкія і літэратурныя, стварыць арганізацыі нацыянальныя, культурныя і сацыяльна-эканамічныя.

Да пачатку вайны Беларусы мелі сем часопісаў «Наша Ніва», «Маладая Беларусь», «Саха», «Лучынка», «Раніца», «Крапіва», «Наша Доля», **) чатыры выдавецкія таварыствы, некалькі гурткоў крэдытовых і коопэратыўных, цэлую сетку вясковых народных бібліятэк. Але «канстытуцыйная Расія» не давала Беларусі ніякіх другіх правоў, апроча права выдаваць кніжкі ў краёвай мові. Закон забараняў навучаньне па-беларуску ў пачатковых школах, вясковыя бібліятэкі мусілі быць патаёмнымі. Забаронена было чыноўнікам трох міністэрстваў (ваеннага, духоўных спраў і народнай прасьветы) падпісывацца на часопісі, або атрымліваць кніжкі беларускія. Пры канстытуцыйным расійскім урадзі сілкавае абрушэньне практыкавалася старанна, дзякуючы усеі урадавай сыстэмі і вялікім выдаткам, робленым на гэта.

Беларускія вучыцелі, зрабіўшыя хаўрус, каб адваеаць права ужываньня роднай мовы ў пачатковых шко-

**) „Раніца“ і „Крапіва“, выйшлі толькі на аднаму н. Не упамявута беларуская каталіцкая тыднёўка „Беларус“, якая выдавалася праз цэльных два годы

лах, былі засуджэны і шмат з іх яшчэ й цяпер на ссылцы ў Сьбіру, куды яны былі сасланы «адміністра- тыўным парадкам.»

Беларусы ня мелі прэдстаўніка у Дзяржаўнай Думі, дзякуючы выбарнай сыстэмі, прыдуманай спецы- яльна для Беларусі. Мова беларуская дагэтуль выклю- чэна з цэркваў праваслаўных і каталіцкіх касцёлаў.

Да апошніх часаў вясковая палітыка дзяржавы ста- ралася калёнізаваць (заселяць) Беларусь вялікарусамі; Беларусам-католікам забаранялі купляць землю, занямаць пасады на ўрадавай службе і закладаць ананімныя та- варыствы.

Калі выбухнула вайна, Беларусы залажылі добра- чыннае таварыства помачы ахвярам вайны. Таварыства гэта працавала з мізэрнымі капіталамі ад добраволь- ных складак, каторых не магло хапаць на патрэбы га- ротных. Расійскі ўрад прыняў сыстэму помачы па нацы- анальнасьці; ён ўдзяліў досыць значную помач усім чужынцам, выключыўшы толькі Беларусаў і Украінцаў. У гэтым жэ часі расійскі ўрад эвакуаваў з розных мейсц Беларусі сотні тысяч селян беларускіх, нішчыў хлеб на палёх, паліў хаты і гумны; адступаючая ар- мія гнала перад сабою эвакуованых, як быдла, ў ва- рунках самых негігіенічных і самых цяжкіх аж у паў- ночную Расію і Сібір; дзяцей часта бралі ў прытулкі, каб іх русыфікаваць. З зямель беларускіх, захопленых цяпер Аўстра-Немцамі, выгналі каля 300.000 чалавек. Часьць жыхароў асталася ў сваіх сялібах, дзякуючы толькі таму, што іх вёскі лежалі па за шляхам баёў, або дзякуючы таму, што яны загадзя пахаваліся ў ля-

сох і балотах.

Каля году ужо, як арміі расійскія і нямецкія буюцца на зямлі Беларусі (і Украіны) і люд гэтай старонкі мусяць цярпець усе жахі вайны, будучы выстаўлены на паўнейшае руйнаванне іх быту эканамічнага і спыненне культуры.

Цяпер, дзякуючы III-й Канфэрэнцыі Народнасьцяў, мы маем магчымасьць першы раз за 120 гадоў заявіць цывілізованаму сьвету аб поўным браку у нас правоў, ад каторага мы цярпелі ў Дзяржаві Расійскай. Мы просім у цывілізованах народаў спагады нам і падтрыманьня, каб змусяць шанаваць нашы нацыянальныя і культурныя правы.

Мы можэмо мець нарэшці надзею, што, які-б сабе ня быў канец вайны, народы эўрапейскія памогучь нам запэўніць Беларусі усе палітычныя і культурныя правы, якія дадуць нашаму народу магчымасьць вольна развіваць свае інтэлектуальныя, маральныя і эканамічныя сілы і што гэтыя правы дазваляць нам быць гаспадарамі на нашай ўласнай зямельцы.

Прадстаўнікі Беларусі.

Падаў і на беларускую мову пераклаў
Бр. Эпімах—Шыгілло.



1964 - к

Выданье «Вольнае Беларусі.»

Усе, каму дорага справа жыцця і адраджэння Беларусі, вышвайце, чытайце і шырце беларускую газету:

„ВОЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ“

Гэта душа думак і патрэб Беларусі.

Цана с перасылкай да хаты: 1 г.—10 р., на 6 м.—6р., на 1 м.—1 рб.

Пробныя нумары высылаюцца дарма. Адрэс: Мінск, Захараўская, 18.

Падпіску прымае і «Беларуская кнігарня» г. Мінск, Захараўская, 24.



20
МІНСК.

1917 г.

Друкарня Н. М. Нахумова.



B0000000257895

